

УДК 378.144

Валерій БУДАК

доктор технічних наук, професор,
академік НАПН України,
ректор Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського
e-mail: office@mnu.edu.ua

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядається поняття патріотизму, що наводять відомі науковці та педагоги України. Розглянуто напрямки розкриття сутності та виділено основні аспекти у структурі патріотизму.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, національно-патріотичне виховання, система національно-патріотичного виховання, військово-патріотичне виховання.

Ідея патріотизму в усі часи займала особливе місце не тільки в духовному житті суспільства, а й у всіх найважливіших сферах його діяльності – в ідеології, політиці, культурі, економіці тощо. Патріотизм – складова частина національної ідеї України, невід’ємний компонент вітчизняної науки і культури, вироблений століттями. Він завжди оцінювався як джерело мужності, героїзму і сили українського народу, як необхідна умова величчя й могутності нашої держави.

Зміст і спрямованість патріотизму визначаються, перш за все, духовним і моральним кліматом суспільства, його історичними коренями, що живлять суспільне життя поколінь. Роль і значення патріотизму зростають, коли об’єктивні тенденції розвитку суспільства супроводжуються підвищенням напруги сил його громадян (війни, навали, соціальні конфлікти, революційні потрясіння, загострення кризових явищ, боротьба за владу, стихійні й інші лиха і т.д.). Прояви патріотизму в такі періоди відзначені високими шляхетними поривами, особливою жертівністю в ім’я свого народу, своєї Батьківщини, що змушує говорити про патріотизм як про складне і, без сумніву, особливе явище.

Патріотизм як ідея і рушійна сила суспільства й держави розглядалися мислителями ще в далекій давнині. Різноманітні аспекти патріотизму розкриваються в працях таких мислителів, як Платон, Арістотель, Цицерон, Ф. Бекон, А. Шартє, Н. Макіавеллі, Ш. Монтеск’є, Ж.-Ж. Руссо, І. Г. Фіхте, Ф. Гегель, З. Фройд, Ж. П. Сартр, К. Ясперс та ін.

Теоретичний аспект патріотичного виховання розробляли і відомі українські педагоги минулого: Х. Алчевська, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, А. Мака-

ренко, І. Огієнко, С. Русова, К. Ушинський, які значну увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості.

Дослідили істотні ознаки українського патріотизму та визначили, що патріотичне виховання виростає на національному ґрунті, Т. Шевченко, Г. Сковорода, І. Франко, Л. Українка.

Педагогічні системи Г. Ващенко, А. Макаренка, В. Сухомлинського сприяють вихованню у молоді високих почуттів вірності і відданості Батьківщині, її народу.

Психологічні основи патріотичного виховання досліджували Б. Ананьєв, П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Петровський, В. Поплужний, П. Якобсон.

Серед сучасних дослідників, які розглядали питання складових патріотичного виховання та громадянських якостей особистості, – І. Бех, М. Боришевський, П. Вербицька, М. Євтух, І. Зязюн, П. Ігнатенко, В. Кремень, С. Максименко, А. Погрібний, Ю. Руденко, О. Савченко, К. Чорна, Л. Чупрій, О. Шестопалюк, П. Щербань та ін.

Достатньо дослідженим у сучасній педагогічній науці є національно-патріотичне виховання (Ю. Бондаренко, М. Боришевський, О. Вишневський, Р. Захарченко, В. Кузь, Б. Цимбалістий, В. Янів, Я. Ярема, О. Ярмоленко) та військово-патріотичне виховання (М. Зубалій, В. Івашковський).

Наявність досить значної кількості літератури з даної проблеми свідчить про її розробленість щодо осмислення найбільш істотних сторін завдяки активізації відповідних досліджень у галузі філософських, історичних, політологічних, соціологічних, психологічних і педагогіч-

них наук. Тим самим створена певна основа для продовження теоретичних досліджень з цілого ряду найважливіших аспектів проблеми патріотизму серед студентської молоді, його розвитку в українському суспільстві в нових умовах.

Предметом нашого дослідження в даній статті є патріотизм, аналіз сутнісної характеристики цього поняття та висвітлення основних форм патріотичного виховання серед студентської молоді.

Проблема патріотичного виховання завжди займала одне з провідних місць у творчих доробках філософів, науковців та громадських діячів. Так, Л. Сенека говорив, що люблять Батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що своя. В. Сухомлинський зазначав, що патріотизм як спрямованість **свідомості, волі, почуттів** діалектично пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною й емоційною культурою, світоглядною стійкістю, творчою працею [4, с. 5]. Дане визначення патріотизму охоплює особливий аспект психічного розвитку людини – свідомість, що, на нашу думку, є дуже важливим і необхідним, оскільки людина в своєму житті має усвідомлено діяти в будь-якій сфері життєдіяльності. Відомо, що вольові дії людини визначаються свідомо поставленою метою. Діючи, людина ставить перед собою завдання, планує їх виконання, добирає засоби, за допомогою яких вони здійснюються. Діяльність людини, її поведінка завжди викликають позитивне або негативне ставлення до неї, що виражається через почуття. У даному разі можна говорити про взаємозв'язок розуму й духовних цінностей у вияві патріотичних почуттів.

Як зазначав В. Сухомлинський, «виховання громадянина патріотом – це гармонія розуму, думки, ідей, почуттів, духовних поривів, учинків» [7, с. 16]. Це означає, що патріотичне виховання покликане виховувати в молоді людини **високі моральні ідеали, почуття жертвовного служіння** Батьківщині.

Метою патріотичного виховання, як зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання, є становлення громадянина-патріота України, готового **самовіддано** розбудовувати державу та **забезпечувати** її національну безпеку, знати свої права й обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру й злагоді в суспільстві, бути конкурентоспроможним, успішно самореалізуватися в соціумі **як громадянин, сім'янин, професіонал**, носій української національної культури [6].

Підкреслимо, що висвітлена мета в патріотичному вихованні передбачає формування, в першу чергу, якостей самовідданого громадянина, здатного піти на жертву заради національної безпеки і вже потім бути гарним сім'янином та успішним професіоналом.

На думку П. Щербаня, патріотизм – суспільно-психологічне й моральне **почуття**, яке включає **відданість і любов** до своєї Батьківщини, до свого народу, **здатність до захисту** її від ворогів [9, с. 183]. Як зазначає дослідник, це почуття та готовність стати на захист безпеки своєї Батьківщини. Таке бачення патріотизму перекликається з доробками В. Сухомлинського з цієї проблеми.

Патріотизм – суспільний **моральний принцип діяльного ставлення** до свого народу, що віддзеркалює національну гордість і любов до Вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також **емоційне підпорядкування** особистістю свого життя спільним національним інтересам [5, с. 633].

Автор Українського педагогічного словника С. Гончаренко вважає патріотизм одним з найглибших громадянських **почуттів**, змістом якого є **любов** до Батьківщини, **відданість** своєму народові, **гордість** за надбання національної культури [3, с. 249]. Доцільно звернути увагу, що визначення патріотизму відбувається через поняття почуттів, зміст яких уточнюється через поняття любові, відданості та гордості.

У цьому контексті, аналізуючи національно-патріотичний аспект виховання, справедливо зауважив О. Вишневський: «Справжній патріот любить Батьківщину, не відвертаючись від неї через те, що їй нічим заплатити йому за це і що її народ не досяг рівня культури, характерної для європейських суспільств. А головне – патріот не обмежується пасивною любов'ю до рідного краю, він активно працює для свого народу, його добробуту, розбудови культури й господарства. Він захищає честь своєї держави, примножує її багатства» [2, с. 269].

За визначенням І. Бега, патріотизм – це особливе, тобто безумовне і високосмислове, **почуття-цінність**, яке характеризує ставлення особистості до народу, Батьківщини, держави та до самої себе. Базовими складниками почуття патріотизму, виходячи з теоретичних напрацювань І. Бега, є: **любов** до народу, Батьківщини, держави; діяльнісна **відданість** Батьківщині; суспільно значуща **цілеспрямованість**; моральна **стійкість**; готовність до **самопожертви**; почуття власної **гідності**.

Аналізуючи визначення патріотизму, можна констатувати, що саме визначення та описані базові складники, запропоновані І. Бехом, є найбільш повними і системно пов'язують усі попередні напрацювання. Саме тому в подальших наукових розвідках з проблеми патріотичного виховання будемо опиратися на представлене визначення патріотизму.

Дослідження проблеми патріотичного виховання на сучасному рівні І. Бега та Н. Чорної констатують, що за роки незалежності в Україні створено передумови для оновлення змісту й технологій патріотичного виховання, формування гуманістичних цінностей та громадянської позиції підростаючого покоління. В центрі патріотичного виховного процесу постала особистість людини як найвища цінність. У зв'язку з цим в основу системи патріотичного виховання покладено національну ідею як консолідуючий чинник розвитку суспільства [1, с. 3].

Дослідники І. Бех та К. Чорна зазначають:

- патріотизм – потреба держави – їй необхідно, щоб громадяни у разі небезпеки були здатні відстояти незалежність і суверенітет;
- патріотизм – потреба суспільства, яке зацікавлене в солідарності громадян, в об'єднанні навколо національної ідеї, у моральній єдності;
- патріотизм – це потреба особистості, яка своєю любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємності, щоб мати умови для вільного і гідного саморозвитку.

Система національно-патріотичного виховання в сучасних умовах передбачає формування та розвиток соціально значущих цінностей, серед яких вагоме місце посідають громадянськість і патріотизм в освітньому процесі; масова національно-патріотична робота, що організовується й здійснюється державними структурами, суспільними рухами та організаціями; діяльність засобів масової інформації, наукових та інших організацій, творчих спілок, спрямована на розгляд та висвітлення проблем національно-патріотичного виховання, формування і розвиток особистості громадянина та патріота Вітчизни.

Все різноманіття підходів до розуміння патріотизму, наявне в історичній і сучасній науково-дослідницькій літературі, можна умовно диференціювати за напрямками, в яких визначається його головна суттєва ознака, що означає позицію патріотизму.

Аналіз різних підходів науковців до визначення поняття патріотизму (І. Бех, О. Вишневський, С. Гончаренко, В. Сухомлинський, К. Чорна та ін.) дає змогу виокремити такі аспекти цього явища:

- 1) патріотизм як почуття: любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість, обумовлена світоглядом людини, її приналежністю до етнічної спільноти;
- 2) патріотизм як один із потужних і постійних мотивів соціальної діяльності;
- 3) патріотизм як система поглядів, ідей, що є результатом засвоєння культури, традицій, звичаїв свого народу;
- 4) патріотизм як безпосередній прояв любові до Батьківщини у вчинках людей, активно-діяльній самореалізації на благо Вітчизни, на забезпечення її національної безпеки.

Як пише В. Сухомлинський, «кожен повинен відчувати себе сином Вітчизни, переживати особисте почуття гордості від того, що він спадкоємець її тисячолітньої слави й тисячолітніх духовних цінностей, творець її героїчного сьогодні» [8, с. 87].

Позиція патріотизму – це прагнення людини до участі в модернізації країни, до різкого підвищення ефективності господарства, до волевої концентрації всіх соціальних сил для прориву вперед, до виходу з тривалої апатії і байдужості до власного сьогодення та майбуття. У даному контексті можна виділити ряд напрямів у дослідженні сутності поняття патріотизму.

У першому напрямі, який може бути означено як піднесено-емоційний, визначають патріотизм через почуття любові до Вітчизни.

Другий напрям, який можна визначити як діяльній, ґрунтується на розумінні патріотизму як одного з вищих, найбільш значущих для людини почуттів. Ці почуття, на думку представників цього напрямку, мають спонукати особистість, групу, націю до активних дій, вчинків на благо своєї Батьківщини.

У третьому напрямі патріотизм розглядається як суспільне явище. Зміст і характер даного напрямку значною мірою обумовлені особливостями історичного розвитку суспільства, держави, політикою його правлячої еліти. Його прихильники називають цей феномен «державним патріотизмом», вважаючи, що цілеспрямованою діяльністю щодо формування патріотичної свідомості в суспільстві і створен-

ня необхідних умов для його прояву мають займатися державні інститути в тісній взаємодії зі структурами громадянського суспільства.

За четвертим напрямом ряд авторів представляють патріотизм як одне з явищ духовного життя суспільства. У деяких дослідженнях патріотизм вивчається в контексті розвитку вітчизняної історії як прояв специфічних рис суспільної свідомості, менталітету психіки різних товариств і т.д.

П'ятий напрям можна визначити як патріотизм особистості. Особистість тут займає, безумовно, домінуючу серед інших суб'єктів патріотизму позицію. Активна творча роль особистості проявляється в процесі розвитку в собі інтелектуальних, моральних, духовно-творчих, діяльнісних якостей і властивостей громадянина, захисника Вітчизни.

Шостий напрям багато в чому пов'язаний з попереднім. Цей зв'язок виражається в тому, що суб'єктом патріотизму в ньому виступає особистість. Сам патріотизм тут розглядається як найважливіший фактор розвитку особистості, а саме – її духовного розвитку, самовираження. Зміст патріотичних якостей особистості пов'язується з релігійним началом. Тому даний напрям визначається ще рядом авторів як духовно-релігійний. Він має багаті традиції, глибокі і потужні коріння.

Таким чином, патріотизм є своєрідним форматом життєвих орієнтацій громадянина України в реалізації його життєвої стратегії, що відповідає реальним соціальним інтересам і очікуванням оточуючого його колективу, суспільства і держави, відображений у його свідомості, знайдений у сенсі власного існування й опредмечений у способі життя.

Виділення основних ознак патріотизму вирішує важливу педагогічну проблему: яким чином виховання в процесі освіти набуває мети і сенсу в розвитку конкретних компонентів структури особистості молоді людини відповідно до ознак смислового простору патріотизму.

Прояви патріотизму можуть бути різними. Патріотизм як почуття може мати своїм результатом соціальну активність особистості, але в певних умовах може обернутися і депресивною пасивністю, страхом за майбутнє держави, а отже, своє власне майбутнє.

Патріотизм як свідомість може реалізуватися в формах світогляду, провідних ідеях, думках-образах, ідеалах. Але також проявляється в нескінченних розмовах, закликах і гаслах, які,

однак, не завжди стимулюють людей до суспільно корисної діяльності, діяльності на благо Вітчизни.

Патріотизм як ставлення виступає системоутворюючою силою в справі консолідації суспільства в кризові періоди. Саме тому ми можемо говорити про оптимальний результат тоді, коли патріотизм проявляється в соціальній практиці суспільства через конкретні дії його членів.

Патріотизм як діяльність обумовлений умовами людського буття, сутнісними потребами людини, але, крім того, визначається рівнем суспільної та індивідуальної свідомості. Поряд з іншими формами регулювання свідомості, вчинків, поведінки, ставлення людей у колективі, суспільстві і державі патріотизм узгоджує діяльність безлічі індивідів, перетворює їх у сукупну масову діяльність, підпорядковану принципам служіння Батьківщині. При цьому в концептуальному осмисленні патріотичного виховання провідну роль відіграє структура патріотизму, яку можна представити через наступні аспекти.

Психологічний аспект: почуття (прихильності, любові, гордості, ненависті до ворогів, відданості, вірності), позиції (самовідданості, співпереживання, мужності), потреби в саморозвитку та самовдосконаленні, самоактуалізації, спрямованість, характер, досвід патріотичної поведінки, відносин і діяльності.

Духовний аспект: сенс життя, воля в індивідуальному і соціальному просторі життєдіяльності, загальна культура особистості, наявність життєвих принципів, селективність вчинків, причетність традицій, розвиненість історичної пам'яті.

Ціннісний аспект: ідеали, система цінностей, стереотипи, переконання, прихильність до середовища існування, затребуваність у соціально-господарському репродуктивному просторі.

Пізнавальний аспект: наслідування, пізнання ідеалів, набуття смислів, привласнення цінностей, опрацювання прикладу, надбання знань, вмінь, навичок, досвіду дії, ідентифікація.

Соціально-виховний аспект: усвідомлення та реалізація особистісних, колективних, соціальних і державних інтересів у власній діяльності, вбудовування власної життєвої стратегії в соціокультурні процеси суспільства і держави, самовдосконалення, оволодіння патріотичною мотивацією професійної діяльності.

Отже, врахування означених аспектів у процесі організації патріотичного виховання студентської молоді приведе до сформованості у студентів патріотичних почуттів на високому рівні розвитку.

Складовою частиною патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування в молодій людини готовності до захисту Вітчизни, проходження служби у Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози. Робота з військово-патріотичного виховання молоді має проводитися комплексно, в єдності всіх його складників, спільними зусиллями органів державного управління, а також освітніх закладів, сім'ї, громадських організацій та об'єднань, Збройних Сил України, інших силових структур.

Національно-патріотичне виховання – це виховання найважливіших духовно-моральних і культурно-історичних цінностей, що відбивають специфіку формування та розвитку нашого суспільства і держави, національної самосвідомості, способу життя, світобачення та долі українців. Воно включає: безмежну любов і відданість своїй Вітчизні, гордість за приналежність до народу і його звершень, шанування національних святинь і символів, готовність до гідного та самовідданого служіння суспільству і державі. Через національно-патріотичне виховання формується не просто громадянин, а громадянин-патріот у найвищому розумінні цього слова, який гаряче любить свою Батьківщину, завжди готовий служити їй вірою і правдою.

Національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання тісно пов'язані між собою як ціле і його складова частина – у змістовному та організаційному відношенні. Таке співвідношення припускає подібність і відмінність у цільових установках, а також у засобах досягнення цілей. Якщо національно-патріотичне виховання як сукупне ціле покликане готувати студентів до праці та оборони, до виконання громадянського обов'язку, то військово-патріотичне виховання – як частина сукупності, що має на меті підготовку до збройного захисту Вітчизни, до виконання військового обов'язку. При цьому ніяких підстав для змішування або ототожнення даних понять немає. Специфіка військово-патріотичного виховання має об'єк-

тивний характер і полягає в чіткій цільовій установці – готувати до оборони, до захисту Вітчизни.

Національно-патріотичне виховання передбачає вивчення патріотичних та інтернаціональних традицій України. Зміст військово-патріотичного виховання більшою мірою пов'язано з розглядом бойових традицій нашої Батьківщини. Якщо національно-патріотичне виховання має на меті прищеплення любові та поваги до нашої Батьківщини і народу в цілому, то військово-патріотичне виховання формує почуття гордості та поваги, насамперед, по відношенню до Збройних Сил нашої країни – армії, що стоїть на сторожі кордонів, мирної праці українців, армії для народу і від народу.

Зміст національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання включає культурно-історичний, соціально-політичний, психолого-педагогічний, військово-технічний, духовний і фізичний компоненти.

Аналіз наявного досвіду виховання майбутніх захисників Батьківщини виявляє не тільки суттєві прорахунки в його окремих аспектах, але і приводить до висновку про необхідність перегляду (оновлення) існуючої системи формування готовності до виконання оборонно-захисних функцій серед студентської молоді. Це передбачає переосмислення завдань, принципів, змісту, напрямів патріотичного та військово-патріотичного виховання, пошук нових форм, методів і засобів у освітньому процесі вищих навчальних закладів.

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського здійснює підготовку фахівців переважно для роботи в закладах освіти, які, у свою чергу, мають бути компетентними в організації військово-патріотичного виховання серед дітей та учнів шкіл, училищ і технікумів, дошкільних та позашкільних закладів освіти.

Абсолютно безсумнівним виявляється той факт, що у ВНЗ патріотичне виховання є частиною загального освітнього процесу. Його основні завдання – зростання дієздатності студентів ВНЗ, підвищення рівня їхньої соціальної активності, патріотизму та готовності до гідного, відданого й вірного служіння Батьківщині.

Безпосередньо сам процес патріотичного виховання може бути ефективним лише за умови комплексного підходу та залучення до цієї діяльності всіх представників із числа професорсько-викладацького складу вищих навчаль-

них закладів, адміністрації, органів студентського самоврядування.

Отже, у зв'язку з кардинальними змінами в системі державної політики й визначенням нових ракурсів у розбудові незалежної української держави та її Збройних Сил за новими принципами, викладеними у Законах України «Про оборону України» і «Про Збройні Сили України», виникла нагальна потреба в розробці нової системи військово-патріотичного виховання молоді. Це потребує застосування нового підходу й до визначення сутності, змісту та завдань військово-патріотичного виховання серед студентської молоді в умовах освітнього простору університету, що і становить предмет наших подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна. – К., 2014. – 29 с.
2. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. / О. І. Вишневецький. – 3-тє вид, доопрац. і доп. – К. : Знання, 2008. – 566 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : Видавничий центр СДПУ, 2007. – 556 с.
5. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Концепція національно-патріотичного виховання молоді [дод. 2 до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641] // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України : єдине офіц. вид. М-ва освіти і науки України. – 2015. – № 8. – С. 87–95.
7. Сухомлинский В. А. Родина в сердце / В. А. Сухомлинский. – 2-е изд. – М. : Молодая гвардия, 1980. – 175 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 4. – 597 с.
9. Щербань П. М. Національне виховання в сім'ї. – К. : Культурол. ПП «Борівітер», 2000. – 260 с.

References

1. Beh, I. D. (2014) Programa patryotichnogo vihovannya dytey ta uchnivskoYi molodi / I. Beh, K. Chorna. – Kyiv, 2014. – 29 s. [in Ukrainian].
2. Vishnevskiy, O. I. (2008) Teoretichni osnovi suchasnoyi ukrayinskoyi pedagogiki : Navch. posib / O. I. Vishnevskiy. – 3-te vid., dooprats. i dop. – K. : Znannya, 2008. – 566 s. [in Ukrainian].
3. Goncharenko, S. (1997) Ukrayinskiy pedagogichnyi slovnik / Semen Goncharenko. – K. : Libid, 1997. – 376 s. [in Ukrainian].
4. Gumanizatsiya navchalno-vihovnogo protsesu : zbirnik naukovih prats (2007) / za zag. red. prof. V.I. Sipchenka. – Slov'yansk : Vidavnicхий tsentr SDPU, 2007. – 556 s. [in Ukrainian].
5. Entsiklopediya osviti (2008) / [Akad. ped. nauk Ukrayini; golovniy red. V. G. Kremen]. – K. : YurInkom Inter, 2008. – 1040 s. [in Ukrainian].
6. Kontseptsiya natsionalno-patriotichnogo vihovannya molodi (2015) [dod. 2 do nakazu Ministerstva osviti i nauki Ukrayini vid 16.06.2015 r. # 641] // Informatsiyiniy zbirnik ta komentari Ministerstva osviti i nauki Ukrayini : Edine ofits. vid. M-va osviti i nauki Ukrayini. – 2015. – # 8. – S. 87–95. [in Ukrainian].
7. Suhomlinskiy, V. A. (1980) Rodina v serdse / V. A. Suhomlinskiy. – 2-e izd. – M. : Molodaya gvardiya, 1980. – 175 s. [in Russian].
8. Suhomlinskiy, V. O. (1976) Vibrani tvori : v 5-ti t. / V. O. Suhomlinskiy. – K. : Rad. shk., 1976. – T. 4. – 597 s. [in Ukrainian].
9. Scherban, P. M. (2000) Natsionalne vihovannya v sim'yi / P. M. Scherban. – K. : Kulturool. PP «Boriviter», 2000. – 260 s. [in Ukrainian].

Будак В. Д.

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассматривается понятие патриотизма, которое дают известные ученые и педагоги Украины. Рассмотрены направления раскрытия сущности и выделены основные аспекты в структуре патриотизма.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, национально-патриотическое воспитание, система национально-патриотического воспитания, военно-патриотическое воспитание.

Badak V.

PATRIOTIC UPBRINGING OF STUDENTS' YOUTH: THEORETICAL ASPECT

The article reveals the views of modern scholars on the content of the notion patriotism. Having analyzed the definition of patriotism, we can state that the definition and description of its basic components proposed by I. Bekh is the most complete one which unites all previous studies. That is why our further scientific research of patriotic upbringing will be based on the presented definition of patriotism.

A number of directions in the study of the content patriotism are distinguished in this context. The directions in the study of patriotism content are analyzed and its forms of manifestation as feeling, consciousness, attitude and activity are distinguished. In the first direction elevated-emotional patriotism is determined through the feeling of love for the native land- Motherland. The second direction of activity is based on perception of patriotism as one of the highest, most meaningful feeling for a person. In the third direction, patriotism is viewed as a social phenomenon. According to the fourth direction, a number of authors

represent patriotism as fact of spiritual life of the society. The fifth direction defined it as patriotism of an individual. An active creative role of a personality reveals itself in the process of development of intellectual, moral, spiritual and creative qualities and the characteristics of a citizen, defender of his Motherland. The sixth direction shows that the subject of patriotism is a person himself. Patriotism itself is studied in this case as the most important factor in the development of a personality, namely, his spiritual development and self-expression. That is why, this direction is defined as spiritual and religious.

The article determines the structure of patriotism that comprises of psychological, spiritual, valuable, cognitive and socio-educational aspects. The correlation between patriotic and military-patriotic education is shown in the research of the theoretical aspect.

Key words: patriotism, patriotic upbringing, national patriotic upbringing, system of national-patriotic upbringing, military-patriotic upbringing.

Стаття надійшла до редколегії 11.05.2017

УДК 378-043.5+373.2-005.52

Олена БУЗДУГАН

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна
e-mail: lena.b1905@mail.ru

СИСТЕМА РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Стаття присвячена дослідженню проблеми підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками дітей раннього віку. Виявлено, що умови глобальної конкуренції на ринку праці вимагають від педагогів дошкільного виховання високого рівня професійної компетентності, у роботі з батьками дітей раннього віку зокрема. Метою статті є визначення шляхів підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку. Схарактеризовано етапи підвищення рівня готовості майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками дітей раннього віку. Серед них можна виділити: моделювання спілкування у майбутній діяльності, організація продуктивної взаємодії, створення умовного інформаційного видання для батьків дітей раннього віку.

Ключові слова: педагогічна взаємодія, батьки, діти раннього віку, майбутні вихователі.

Однією з найактуальніших задач, що стоять сьогодні перед дошкільною установою є організація роботи з сім'єю в реальних соціально-економічних умовах. Радикальні зміни в державній політиці у сфері дошкільної освіти призвели до оновлення системи професійної підготовки фахівців, у тому числі й в області дошкільного виховання. Зміна державної політики в галузі освіти зумовила визнання провідної ролі сім'ї у вихованні дітей, що зазначено в Конституції України, Законі України «Про дошкільну освіту» [4]. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні [4]. Держава визнає пріоритетну роль дошкільної освіти та створює належні умови для її здобуття.

Таким чином, одним із завдань професійної освіти є пошук шляхів розвитку і вдосконален-

ня системи підготовки педагогічних кадрів, зокрема для роботи з батьками дітей раннього віку. Процес підготовки вихователів в системі вищої професійної освіти має бути спрямований на формування цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок і відповідати запитам дошкільних освітніх установ. Умови глобальної конкуренції на ринку праці вимагають від педагогів дошкільного виховання високого рівня професійної компетентності.

Удосконалення підготовки майбутніх педагогів до роботи з батьками посідає чільне місце у працях А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Загальні питання підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах відображено у працях О. Абдуліної, І. Зязюна, А. Капської, Л. Пехоти, В. Семиченко, В. Сластьоніна, та ін. Окремі питання зазначеної проблеми порушено в працях Г. Борин,